

HEZÂRFEN NECMEDDİN OKYAY¹

Uğur TAŞATAN

orcid.org/ 0000-0002-7694-8127

ÖZET

Necmeddin Okyay, klasik sanatlarımızın en önemli isimlerinin başında gelir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte hüsn-i hat², ebru, ciltçilik³, okçuluk⁴, âharcılık, mürekkepçilik⁵ gibi sanatların günümüze aktarılmasında kuşkusuz büyük pay sahibidir. Sami Efendi, Hezarfen İbrahim Edhem Efendi gibi büyük ustalardan dersler almıştır. Güzel ahlakı ve üstün kabiliyeti onun ilgilendiği her sanatta bir yıldız gibi parlamasına neden olmuştur. Gül yetiştiriciliği⁶ ve koleksiyonerlik⁷ gibi diğer mezzetlerinin yanı sıra çalışkanlığı, Kur'an tilavetindeki ustalığı ve nüktedanlığı ile çevresinde tanınan ve sevilen bir zattır. Birçok alandaki üstün başarısından ötürü "hezârfen" namıyla anılır.

Anahtar Kelimeler: Hüsn-i hat, ebru, cilt, geleneksel sanatlar.

ABSTRACT

Necmeddin Okyay is one of the greatest masters of our classical arts. Undoubtedly, he played a great role in the transfer of arts such as Arabic calligraphy, Turkish marbling, book-binding, archery, ahar making, and ink making in the transition from the Ottoman to the Republic. He took his lessons from great masters such as Sami Efendi and Hezarfen İbrahim Edhem Efendi. His good morals and superior ability have led him to shine like a star in every art he has ever been interested in. He is a well-known and well-liked person for his diligence, mastery of the recitation of the Qur'an and his wittedness, among other qualities such as rose cultivation and collecting. Due to his outstanding success in many fields, he is known with the nickname "hezârfen".

Key words: Arabic calligraphy, Turkish marbling, binding, traditional arts.

¹Bu makale 2019 tarihli "Süleymaniye Kütüphanesi Ebru Koleksiyonundaki Mustafa Düzgünman Ebruları" isimli tezden güncellenerek üretilmiştir.

² bkz. Göksu, 2015, s. 475; Derman, 1968, s. 9; Baltacıoğlu, 1943, s. 6-7; Alparslan, 2001, s. 27.

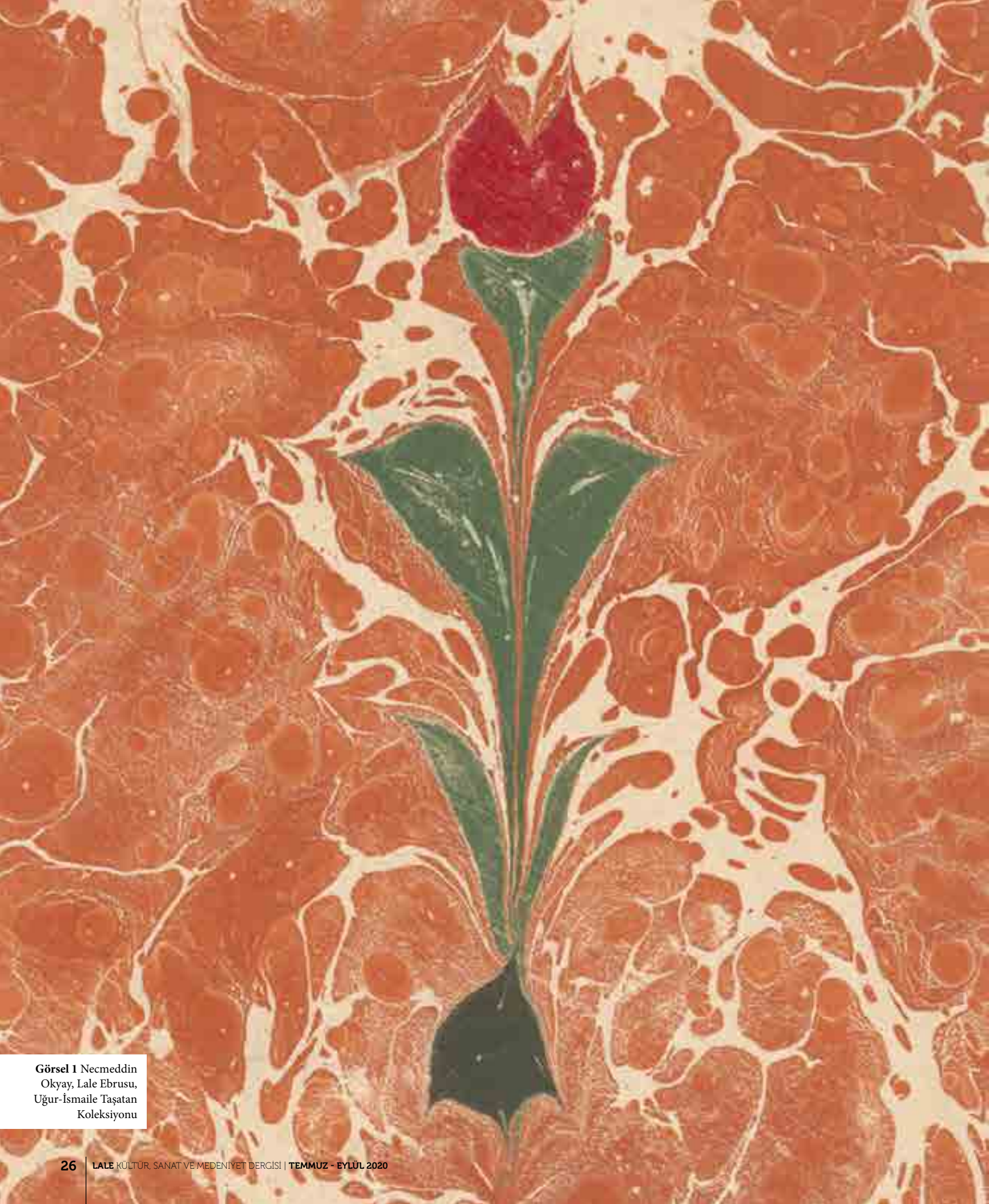
³ bkz. Ayvazoğlu, 2011, s. 14.

⁴ bkz. Felek, 2011, s. 44; Gölpinarlı, 2011, s. 46; Baltacıoğlu, 1943, s. 7.

⁵ bkz. Özönder, 1976, s. 11.

⁶ bkz. Alparslan, 2011, s. 27; Derman, 2006, s. 27.

⁷ bkz. Barın, 1976, s. 13; Kabacalı, 2009, s. 143

Görsel 1 Necmeddin
Okyay, Lale Ebrusu,
Uğur-İsmaile Taşatan
Koleksiyonu

Hayatı

19 Rebiülevvel 1300/29 Ocak 1883 tarihinde İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Babası Üsküdar Yeni Camii imam ve hatipliğinin yanında Mahkeme-i Şer'iyye başkâtipliği de yapan Mehmed Abdünnebi Efendi, annesi Binnaz Hanım'dır (Derman, 2006, s. 24). Eğitimini Karagazi Mahalle Mektebi'nden sonra Ravza-i Terakkî Rüşdiyesi'nde tamamlamıştır. Hat derslerine devam edebilmek için Üsküdar İdadisi'ni yarım bırakmış, hafızlığını rüşdiyedekeyken tamamlamış olmasına rağmen derecesini ilerletmek için Kaptanpaşa Camii imamı Hafız Nazif Efendi'den aşere ve takrîb dersleri almıştır. Ayrıca Çinili Camii imamı Nuri Efendi'nin cami derslerine katılarak ilmiye icazetine ve "efendi" unvanını kullanmaya hak kazanmıştır (Derman, 2004, s. 183). Babasının 1907 yılındaki vefatı üzerine onun yerine Üsküdar Yeni Valide Camii'nde 1907-1947 arasında kırk yıl boyunca imamlık yapmıştır. Medresetü'l-Hattâtînde, medreselerin kapatılması üzerine kurulan Hattat Mektebi'nde, harf inkılâbı sebebiyle Hattat Mektebi'nin yerine açılan Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi'nde ve bu mektebin de kapatılmasıyla açılan Güzel Sanatlar Akademisi'nin Tezyinî Sanatlar Bölümü'nde ebru, âhar ve Türk ciltçiliği dersleri vermiştir. 5 Ocak 1976 Pazartesi günü 93 yaşında hayata gözlerini yummuş ve Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, Abdülbaki Gölpinarlı, Prof. Dr. Bedrettin Tuncer, Necmi Rıza Ahıskan gibi seçkin bir kalabalığın katıldığı cenaze töreniyle Karacaahmet Mezarlığında, oğlu Sami Okyay'ın yanına defnedilmiştir (*Necmeddin Okyay'ı yitirdik*, 1976).

Sanatkârlığı

Türk ebruculuğunun Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine ulaşmasını sağlayan Okyay, ebruyu ve kâğıt aharlamayı "veli-i ni'metim" diye bahsettiği Özbek Şeyhi Edhem Efendi'den öğrenmiştir. Edhem Efendi ile çok kısa bir süre çalışabilmesine rağmen eski ebruları meşk ederek bu sanattaki ustalığını ilerletmiştir. Meşk ettiği eski ebrularla ilgili bir albüm Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer almaktadır (Açıkgözoğlu, 2010). Kendinden önce çiçekli ebru denemeleri yapılmışsa da çiçekli ebruyu Türk ebrusuna kazandıran Okyay olmuştur. (Görsel 1) Medresetü'l Hattâtînde ders verdiği sırada çiçekli ebru yapmasını isteyen bir şahsa, bu sanatta çiçek olmadığını, eskilerin denediğini ancak çi-

çeğe pek benzemediğini söylemiş ancak aynı şahsın ısrarı sonucu denemeye karar verdiğini ve Hattat Macid Ayrıl'ın da yönlendirmesiyle lale ebrusu yapmayı başardığını aktarmıştır.⁸ Yazılı ebru da ilk defa Okyay tarafından denenmiştir. Önceleri kalıp kesme yöntemiyle yazılı ebru yaparken, kalıbı yapıştırmak için kullandığı Arap zamkının boya tutmadığını fark etmiş ve Arap zamkiyle yazıp sonradan ebrulamak suretiyle yazılı akkâse ebrular yapmıştır (Derman, 1977, s. 21). (Görsel 2) Renklerin birbirleriyle uyumu konusunda, komşusu Üsküdarlı ressam Hoca Ali Rıza Bey'den oldukça faydalandığını belirtmiştir (Derman, 2004, s. 183). Okyay'dan önce sadece yan kâğıdı olarak kullanılan ebru, onunla müstakil levha halinde kullanılmaya başlanmıştır (Öncü, 2011, s. 395-396). Oğulları Sami Okyay ve Sacid Okyay ile yeğeni Mustafa Düzgünman'a ebruyu öğretmiş ve Düzgünman vasıtasıyla ebru sanatı günümüze ulaşmıştır. (Görsel 3)

Ravza-i Terakkî Rüşdiyesi'nin yazı hocası Talât Bey'den rika, divanî ve celî divanî yazılarını meşketmiş ve bu yazılardan icazet almıştır. Hüsn-i hattaki kabiliyetini fark eden Talât Bey kendisini 18 Şubat 1902 tarihinde Nuruosmaniye Medresesi vakıf odasında sülüs ve nesih yazılarını öğreten Filibeli Hacı Arif Efendi'ye götürmüş ve onun talebesi olmasını sağlamıştır (Derman, 1968, s. 9). Yazı aşkı baskın gelmiş ve Hacı Arif Efendi'nin salı günleri verdiği derslere katılabilmek için devam etmekte olduğu Üsküdar İdadisi'nden izin alamaması sebebiyle ayrılmıştır (Ayvazoğlu, 2011, s. 12). Eline geçen bir talik yazıdan etkilenerek bu yazı çeşidini de öğrenmek için devrin en büyük talik ustası Sami Efendi'nin talebesi olmuştur. Sami Efendi'ye talebe oluşunu şöyle anlatır: "Biz ta'lik yazmak istediğimiz sırada, bu büyük hat üstadının biricik kızı vefat etmiş, üzüntüsünden yazı göstermiyordu. 'Sultan Hamit irade etse, göstermez, lakin bir reddedemeyeceği kimse, Özbek Şeyhi Edhem Efendi'dir' dediler" (Derman, 1968, s. 9). "Özbekler şeyhi Hezarfen Ethem Efendi ebru hocamdı. Kendisine açtım. 'Vermesin de göreyim onu!' dedi. Başına Nakşî tacını koyup eline asasını aldı ve beni alıp Sami Efendi'nin evine götürdü. Sami Efendi Şeyh Efendi'yi görünce hemen boynuna atıldı. Meğerse çok sevişirlermiş. İşim oldu" (Baltacıoğlu, 1943, s. 6-7).

8 bkz. Derman, 1977; Bardakçı, 2007, s. 106.

Görsel 2
Necmeddin Okyay,
Yazılı Akkaseli
Lafzullah, Derman
Koleksiyonu

Görsel 3
Necmeddin
Okyay, Yol
Lalesi-, 35x50,
Uğur-İsmaile
Taşatan
Koleksiyonu

Görsel 4
Necmeddin Okyay,
Hat İcazetnamesi,
1976, Tezhip Bahattin
Tokathoğlu, Derman
Koleksiyonu

Sami Efendi'nin yönlendirmesiyle talik ve celi talik yazıya ağırlık veren Necmeddin Okyay 1905'te talik yazıdan, 1906'da sülüs ve nesih yazılarından hocalarınca icazete layık görülmüştür. (Görsel 4) Medresetü'l Hattâfîn'de ise Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'den celi sülüs ve tuğra çekmeyi öğrenmiştir (Alparslan, 2001, s. 27). Eski devirlerde her hattatın kendi mürekkebinin yapması adet olduğu için Necmeddin Okyay da kendi mürekkebinin kendisi yapmıştır. İsmail mürekkepçiliği konusundaki hocası ise Konyalı Abdülfettahzade Vehbi Efendi'dir (Özönder, 1976, s.11).

Necmeddin Okyay'ın bir diğer meziyeti geleneksel Türk okçuluğudur. Sultan Aziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'den kemankeşlik öğrenmiştir. Bir nevi kemankeşlik icazeti anlamına gelen "kabze almak" için 900 gez (1 gez=66 cm) mesafeye ok atmak gerekirken Necmeddin Okyay 680 gez atabilmiştir. Bunun sebebinin düzenli idman yapamamasına bağlamıştır (Özönder, 1976, s. 11). Ancak kemankeşlik Necmeddin Okyay'da vazgeçilmez bir tutku olmuştur. Ok ve yay yapımını öğrenerek eski ok ve yaylar kadar güzellerini yapmış, 1920 ve 1940 yıllarında Okmeydanı'nın Vakıflar İdaresince satışını iki kere önlemiş, Okyay'ı kendisine soyadı olarak seçmiş ve Cumhuriyet Devri'nde Okspor isimli okçuluk kulübünün kuruluş faaliyetlerine katılmış, televizyon programlarında Türk yayının nasıl yapıldığına dair bilgiler vermiştir.⁹ (Görsel 5)

Klasik Türk Ciltçiliği Necmeddin Okyay'ın maharetlerinden bir diğeridir. Köşklü Mehmet isimli bir mücellidin cilt kalıplarının eline geçmesiyle bu sanata ilgi duymaya başlamış (Ayvazoğlu, 2011, s. 14) ve Mücellit Bahaddin Efendi'nin yardımı ve kendi üstün gayretleri neticesinde ciltçiliği öğrenmiştir. Eline geçen cilt kalıplarıyla yetinmemiş, Darphaneye devam ederek "galvanoplasti" öğrenmiş ve yeni kalıplar imal etmiştir (Derman, 2004, s. 186). (Görsel 6, 7, 8)

İsmail Hakkı Altunbezer ve Gülcü Şükrü Baba vasıtasıyla 1926 yılından itibaren gül yetiştirmeye başlamıştır. (Görsel 9) İlgilendiği her işte olduğu gibi gülcülüğü de aşkla yapmış, bu sebeple "gül çapkını" olarak anılmıştır (Derman, 2006, s. 27). Toygartepesi'ndeki evinin bahçesinde 400 çeşit gül yetiştirdiği, bu gülleri Latince isimleriyle ezbere bildiği,

girdiği çiçek müsabakalarında madalya kazandığı, kendi adıyla yabancı kataloglara girmiş güllerin yanında siyah gül dahi yetiştirdiği ve evine gelenleri bir buket gül vererek uğurladığı kendisiyle ilgili hatıralarda yer almıştır.¹⁰

Toygartepesi'ndeki evinden çıkıp bir apartman dairesine yerleşmek zorunda kalan Necmeddin Okyay'ın içindeki gül aşkı yitip gitmemiş bilakis onun şairlik meziyeti ile taçlanmıştır. Talebesinden Ali Alparslan'ın yurtdışından kendisine bir gül kataloğu göndermesi üzerine, sonradan Niyazi Sayın ve Cinuçen Tanrıkorur tarafından ayrı ayrı bestelenecek olan, şu dörtlüğü kaleme almıştır:

*"Güllerin karşında her an, solmadan durmaktadır,
Hem temâşâsıyla gönlüm, şadümân olmaktadır.
Eski bahçem, hatıra geldikçe didem hûn olur
Şimdi, tasviriyile Necmi, geçmişi anmaktadır."*

Ebced hesabıyla tarihler düşürmekte oldukça mahirdir. Dostlarının ve tanıdıklarının hayatlarındaki önemli anlarla ilgili kaleme aldığı şu mısralar, onun bu maharetini tüm açıklığıyla gözler önüne sermektedir (Alparslan, 2001, s. 28) (Derman, 2004, s. 187):

*"Ferman-ı "Entüeddü" elhak yerini buldu
Cümle kulüb-ı yârân zevk u sürurla doldu.
Çek Ba-i Besmeleyle yaz Necmi tarihini
Hattat Hacı Halim Bey şanla muallim oldu." 1366/1946
"Serfürü eyler cihân, târîh-i Necmeddin için:
Göçdü Sâmi, kaldı Râkım mesleki üstâdsız..." 1330 (1912)*

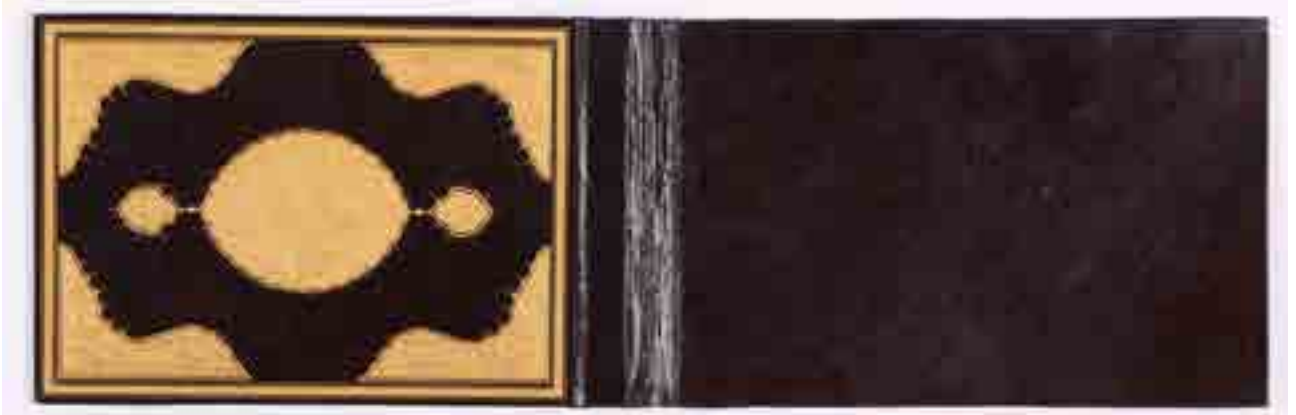
Musiki eğitimi almamış olmasına rağmen sesinin güzelliği ve Allah vergisi kabiliyeti sayesinde "Üsküdar Ağzı Kur'an Tilâveti"nin son temsilcilerinden sayılmaktadır. İnce ve pürüzsüz sesi ile kıldırıldığı namazların cemaati oldukça etkilediği bilinmektedir. Arkasında namaz kılanların namazın bittiğine hayıflandıkları söylenmektedir (Bardakçı, 2007, s. 108). Arkadaşlarından hattat ve musikişinas Ömer Vasfi Efendi'nin, Okyay'ın musiki bilgisi olmamasına rağmen tüm makamları usulünce okumasına hayret ettiği belirtilir (Derman, 2004, s. 187).

9 bkz. Derman, 2004, s. 183; Felek, 2011, s. 44; Gölpınarlı, 2011, s. 46.

10 bkz. Özönder, 1976, s. 10; Alparslan, 2001, s. 27; Derman, 2006, s. 27.

Görsel 5
Ceyhun Oydem Arşivi

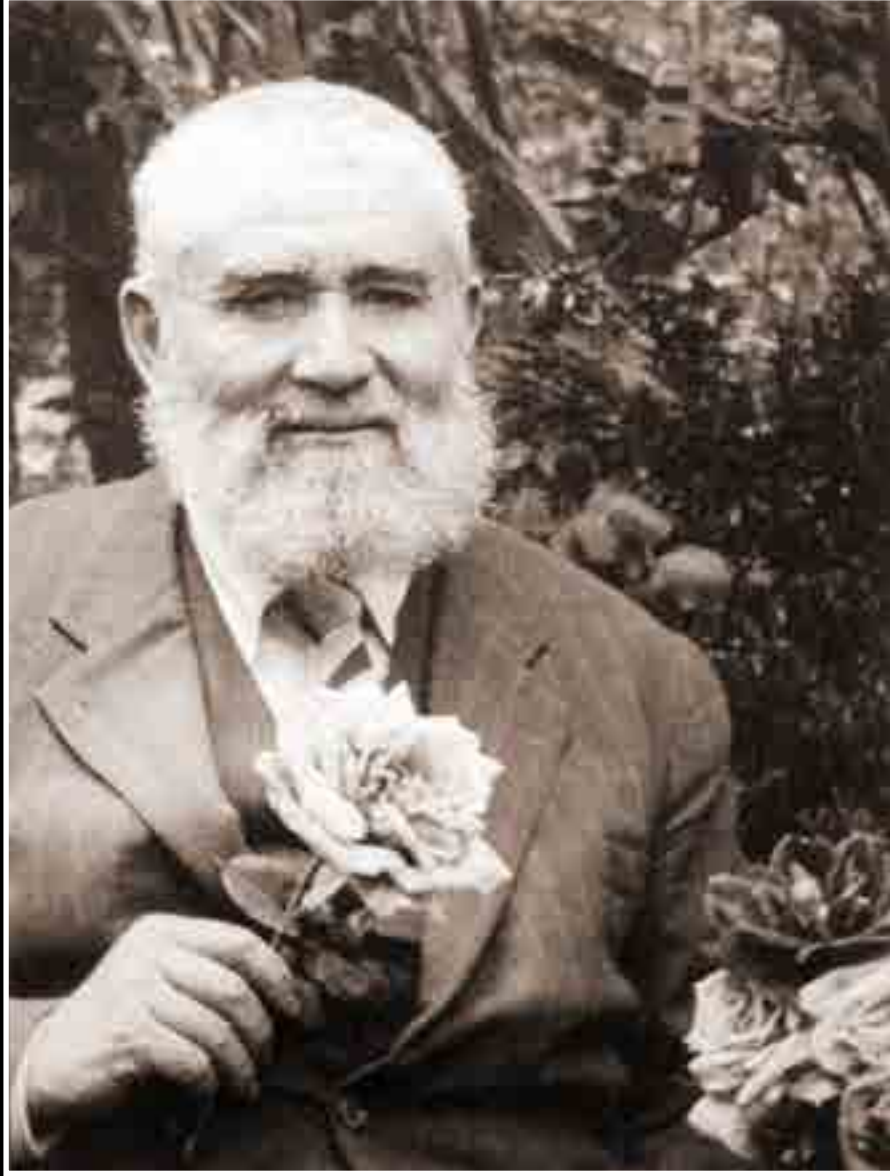
Görsel 6
Necmettin Okyay,
Şemse Cilt Örneği,
44x60 Cm, Ceyhun
Oydem Koleksiyonu

Görsel 7
Necmettin Okyay,
Şemse, Köşebent,
Salbek Pirinç Cilt
Kalıbı, M. Ali Kun.Kol

Görsel 8
Necmettin
Okyay, Şemse
Ahşap Cilt Kalıbı
Malzemesi, M. Ali
Kunduracıoğlu
Koleksiyonu

Görsel 9
Hayat Dergisi 15
Necmeddin Okyay

Görsel 10
Necmeddin Okyay,
Celi Muhakkak
Besmele, 1958 Tezhip
Rikkat Kunt, Derman
Koleksiyonu

Ketebesini bulunmayan hüsn-i hat yazılarının hangi hattata ait olduğunu anlamak bir diğer mezziyetidir. Hatta söz konusu hattatın hangi yılda yazdığını bilecek kadar yazı tarihine hâkimdir. Kendisi de hayatı boyunca birçok kıymetli yazı toplamış bir koleksiyonerdur. Topladığı yazıların önemli bir kısmı 1960 yılında Topkapı Sarayı Müzesi tarafından satın alınmıştır (Derman, 2006, s. 31). Yazmış olduğu pek kıymetli yazılar bugün Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Topkapı Sarayı Müzesi, Türk-İslam Eserleri Müzesi ve birçok özel koleksiyonda bulunmaktadır. (Görsel 10, 11, 12, 13 ve 14) Mimar Sinan Üniversitesi'ndeki yazıların bir kısmının kaybolduğu düşünülmüşse de yıllar sonra bu yazılar bir çelik dolap içinde ortaya çıkmıştır.

Üsküdar'ın manevi atmosferinde yetişen Necmeddin Okyay, tasavvufa da kayıtsız kalmamıştır. Dostları arasında birçok ehl-i tarîk bulunmaktadır. Ebru hocası Edhem Efendi bir nakşî şeyhidir. Yeni Camii müezzini Eşref Ede hamzavî-melâmî meşreptir. Dostu Saim Düzgünman nakşî usulü tasavvuf terbiyesinden geçmiştir. Rıfâî Şeyhi Sarı Hüsnü Efendi, Sandıkçı Dergahı şeyhi Haydar Efendi, Cel-

vetî-Bektaşî şeyhi Yusuf Fâhîr Ataer Baba, Okyay'ın sohbetlerinden istifade ettiği zâtlardan bazılarıdır. Önceleri şeriata bağlılıkla tanınan Nakşibendilik yolunu benimsemişse de sonraları gördüğü bir rüyanın etkisiyle Galata Mevlevihânesi şeyhi Ahmed Celâleddin Dede'ye intisap etmiştir (Bardakçı, 2007, s. 109).

Sonuç

“Hocamın yazdığı yazının bir harfini dahi yazamadım” (Uzel, 2011, s. 36) diyecek kadar mütevazı olan Necmeddin Okyay eski İstanbul görgüsüne sahip sanatkâr bir “hocafendi” olarak dünya hayatını tamamlamıştır. Sanatında başarıya müsaade etmeyecek kadar titiz, günlük hayatında dostlarına taklitler yapacak kadar neşe dolu biri olmuştur. Allah'a kul olmanın sorumluluğu ile “İki günü eşit olan zarradadır.” diyen Peygamberinin sözünü tutmuş; öğrenerek, öğretmek ve üretmek ömrünü ilim ve sanata adanmıştır. Bu çalışkanlığı benliğine o kadar işlemiştir ki vefatından üç gün evvel hasta yatağında hatırı sorulduğunda “Ölmeye çalışıyorum” cevabını vermiştir. (Derman, 2004, s. 188) **İcra ettiği tüm sanat dallarında zamanının tek üstadıdır. Bu sanatların, eğer ilgi alanına girmeselerdi, günümüzdeki**

Görsel 11
Necmeddin Okyay,
Re'sul Hikmeti, Celi
Talik, 1948, Türk Petrol
Vakfı Koleksiyonu

Görsel 12
Necmeddin Okyay,
Ya Hafız, Zeki Cemal
Özen Koleksiyonu

Görsel 13
Necmeddin Okyay -
Koltuk Ebrusu - 35x50
Galeri Kalem Güzeli
Koleksiyonu

Görsel 14
Necmeddin Okyay, Haza Min
Fadlı Rabbi (Bu Rabbimin
Fazlındadır) Celi Ta'lik Yaz.
Akk. 1933, Derman Koleksiyonu

Görsel 16
Necmeddin Okyay, Hatip
Ebrusu, Uğur-İsmaile Taşatan
Koleksiyonu

halleri ile var olamayacakları açıktır. Belki güzel sanatlar fakültelerimizde ecdadımızın nadide eserler verdiği klasik cilt sanatımız yerine Avrupa cildi öğretiliyor olacaktı. Belki de talik yazıda Sami Efendi'nin yolu unutulacak, İran tavrı ağır basacaktı ya da Türk ebrusunda çiçekli ebrular ve yazılı akkase ebru yapılmayacaktı, daha da vahimi ebru büsbütün unutulacaktı. Tüm bunlar düşünüldüğünde Necmeddin Okyay'ın ne denli büyük bir sanatkar olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Dinin yıldızı olduğu gibi sanatın da yıldızı olan ve sanat tarihimizin en önemli halkalarından birini teşkil eden Okyay; şaheser niteliğindeki eserleri, Mustafa Düzgünman, Sami Okyay, Sacid Okyay, Emin Barın, Ali Alparslan ve Uğur Derman gibi üstad talebeleri ve en önemlisi azalmak bilmeyen öğrenme azmi ile bugünün sanatkarlarına yol göstermeye devam etmektedir. (Görsel 15 ve 16)

Kaynakça

- Açıkgözoğlu, A. (2011). Necmeddin Okyay'ın "Eski Ebrulardan Örnekler" Albümü. *Sanat Dergisi*, s.18, 17-25.
- Alparslan, A. (2001). Talik Yazının Büyük Üstadı Hocam Hezarfen Necmeddin Okyay. *Toplumsal Tarih*, 96.
- Ayvazoğlu, B. (2011). Kendi Gök Kubbemizde Bir Kuyruklu Yıldız Necmeddin Okyay. Süleyman Berk (Yay. haz.). *Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay* içinde (s. 12-18). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943). Necmettin Okyay ile görüştüm. *Yeni Adam*, 447.
- Bardakçı, M. N. (2007). Cemâl-i ilâhîye ayna bir yıldız: Mehmed Necmeddin Okyay. *Tasavvuf*, 18, 103-111.
- Barın, E. (1976). 93 Yaşında kaybettiğimiz, eski Türk el sanatlarının büyük ustası: Hattat Necmeddin Okyay. *Hayat*, 3.

Görsel 15
Necmeddin Okyay,
ElMulkuLillah, Derman
Koleksiyonu

Derman, M. U. (1968). Hezarfen üstat Necmeddin Okyay ile bir konuşma. *Hayat*, 51.

Derman, M. U. (1977). *Türk sanatında ebrû*, İstanbul: Ak Yayınları.

Derman, M. U. (2004). Hezarfen hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay. Z. Kurşun ve diğerleri (Ed.), *Üsküdar Sempozyumu I Bildiriler, c. 2*, (s. 182-195) içinde. İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi.

Derman, M. U. (2006). Toygartepesi'ndeki ev, *Türk Edebiyatı*, 389, 24-32.

Felek, B. (2011). Hattat Necmettin Efendi. Süleyman Berk (Yay. haz.). *Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay* içinde (s. 46-48). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Göksu, M. D. (2015). İstanbul kültür ve edebiyat atlası. İstanbul: Turing Yayınları.

Gölpınarlı, A. (2011). Hat, ebru ve cilt ustası N. Okyay'ın ölümüyle bir âlem, bir devir kapandı. Süleyman Berk (Yay. haz.). *Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay* içinde (s. 12-18). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Kabacalı, A. (2009). *Yüzyıllar boyunca kültür başkenti İstanbul'un seçkin kültür insanları*. İstanbul: Avea Kültür Yayınları.

Necmeddin Okyay'ı yitirdik. (1976). *Ankara Sanat*, 118, 5.

Öncü, E. ve diğerleri (Ed.). (2011). *Anadolu'da İslâm kültür ve medeniyeti*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Özönder, H. (1976). Batan sanat güneşimiz, kırılan kale-mimiz: Necmeddin Okyay. *İslâmın İlk Emri Oku*, 14(164), 9-11.

Uzel, N. (2011). Göçenler hattat Necmüddin Hoca. Süleyman Berk (Yay. haz.). *Vefatının 35. Yılında Hattat Necmeddin Okyay* içinde (s. 35-38). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.